

arihe sığmayan bir şahsiyetin, Atatürk'ün kaybolmuş bir vatanı bulma yolunda çaba sarfettiği bir sırada; ulusal müziğe yön verme bakımından giriştiği devrim atılımlarını, bu konudaki görüşlerini, direktiflerini gerçek anlamıyla kavramak ve son altmış yılda yapabildiklerimizi ve yapamadıklarımızı saptamak, bizim için bir amaç olmalıdır.

Atatürk'ün güzel sanatlarda, müzik konularındaki görüşlerini kavrayabilmek için, O'nun sadece bu konudaki direktiflerini, atılımlarını değil, Türkiye'nin doğması, kalkınması ve çağdaş uygar Dünya'da şereffi yerini alması için hayatı boyunca söylediklerini ve yaptıklarını bir bütün olarak yorumlamak gerekir. Ancak bu yöntemle ulusal müzik devrimi hakkında sahip olduğu felsefesine dayalı değişimlerin gerçek anlamı aydınlığa kavuşmuş olur.

Atatürk bir yandan bir devlet kurarken, öbür yandan müzik envantürü devrimini başlatmak için sekiz yıl süreli bir hazırlık dönemi yaşamıştır.

Bütünüyle bir kültür devrimi içinde ulusal müziğimizin oluşturulması yollarını aramıştır.

Nasıl bir arayış içine girmiştir?

1- Enteresan bulduğu satırların altlarını çizerek, yerli ve yabancı kaynakları incelemiştir. Ziya Gökalp'ın eserlerini devamlı surette okumuş ve etkilenmiştir.

2- Yurt dışında müzik eğitimlerini tamamlayarak dönen gençlerle tanışmış ve bunlara akşam yemeklerinde yer vermiştir. Akşam yemekleri, zaman zaman bir müzik akademisine dönüşürdü. Batudan getirilen müzik kültürünün neler olduğunu ayrıntılarına kadar öğrenmek isterdi.

3- Yerli ve yabancı kişilerle görüşmeye, tartışmaya, danışmaya önem verirdi.¹

Zaman zaman da müzik ile ilgili bazı açıklamalar yapardı.

* Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bilimleri Bölümü Arş.Gör.

¹ Naci A. Özöz, "Cumhuriyet Döneminde Müzik Yönüyle Atatürk" 1. Ulusal Müzik Bilimleri Sempozyumunu Bildirileri, 7-9 Mayıs 1984, İzmir, s.205-206.

Örneğin; “Şarkın yegâne anlayamadığımız bir fenni varsa, o da onun musikisidir” diyen Alman gazeteciye, “Bizim hakiki musikimiz, Anadolu halkında işitilebilir” diye karşılık vermiştir.²

Atatürk müzik sanatında ilgililerden edindiği fikirlerle yetinmemiş, konuyu araştırmış, geliştirmiş, oluşturmuş ve müzik kültürü devrimi için gerekli bilgilere sahip olmuştur.

Müzik kültürü devrimi hazırlık döneminin son yılında 29 Ekim 1933 Cumhuriyet’in onuncu yıl nutkunda güzel sanatlara verdiği önemi şöyle açıklıyordu: Şunu da ehemmiyetle tebarüz ettirmeliyim ki, yüksek bir insan cemiyeti olan Türk milletinin tarihi bir vasfı da güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki, milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fitri zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini, milli birlik duygusunu mütemadiyen ve her türlü vasıta tedbirlerle besleyerek inkişaf ettirmek milli ülkümüzdür.

Uygarlık yolunda başarı, yenilikleri kavrayıp uygulamaya, yenileşmeye bağlıdır, diyerek hemen hemen her söylevinde uygarlık (medeniyet) kavramına yer vermiştir. Ulu önder, çağdaş uygarlığın anlamsal öğelerinin Türk toplumunda yerleşmesi için çaba göstermiş, Atalar yadigarı “anlamsal” (manevi) kültürü maddi kültürden ayırmadan yüceltmek, çağdaşlaştırmak ve son aşamada ondan da üstün kılmak istemiştir.

Cumhuriyetin yeni kültür ürünlerini topluma ulaştırmak, yaygınlaştırıp, benimsetmek için, o günün tek sözlü iletişim aracı olan radyodan da yararlanılmış, diğer kültür programlarının yanında yeniden düzenlenmiş tek sesli müziklerin yayın saatleri azaltılmış, çok sesli müzik programlarının yayın saatleri artırılmıştır.³

Atatürk, 1934 yılında T.B.M.M’ni açış konuşmasında şunları söylemiştir;

“Arkadaşlar, güzel sanatların hepsinde ulus gençliğinin ne türlü ilerletilmesini istediğinizi bilirim. Bu yapılmaktadır, ancak bunda en çabuk, en önde götürülmesi gerekli olan Türk musikisidir”.

Atatürk’ün müzik kültürü devrimi hakkındaki direktiflerinden sonra harekete geçilmiş ve bir müzik kurultayı toplanmıştır. Zamanın Milli Eğitim Bakanının daveti üzerine toplanan kurultayda ihtisas komisyonu şu kişilerden oluşturulmuştur;

- Ahmet Adnan SAYGUN
- Cevat Memduh ALTAR
- Ferit ALNAR

² Müzik Ansiklopedisi, 1.Cilt, Ankara 1992, s.115.

³ Ali Seçim Pak, "Atatürkçü Çağdaşlaşma Açısından TRT'nin Televizyon Müzik Yayın Politikasının incelenmesi", 1. Müzik Kongresi Bildirileri, Ankara, 14-18 Haziran 1988, s.367-368

- Halil Bedii YÖNETKEN
- Ulvi Cemal ERKİN
- Necil Kâzım AKSES
- Ekrem Zeki Ün
- Viyolonist CEZMİ
- Cemal Reşit REY

İhtisas komisyonunun aldığı ilk kararları üç maddede özetleyebiliriz:

- 1- Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü kurulması,
- 2- Devlet Musiki ve Tiyatro Akademisi'nin kurulması,
- 3- Musiki Muallim Mektebinde musiki pedagojisi şubesinin açılması.

Her nedense üçüncü maddedeki karar uygulamaya sokulmamış, bu nedenle ülkemizde altmış yıldan beri pedagoğ yokluğu çekilmektedir. Alınan kararların uygulanması için harekete geçildi.

1935 Cumhurbaşkanı Senfoni Orkestrası (CSO) kuruldu. 1936 Musiki Muallim Mektebi, devlet konservatuarına dönüştürüldü. 1939'da müzik öğretmeni yetiştirme işini Gazi Eğitim Enstitüsü yüklendi. 1949'da Devlet Opera ve Balesi kuruldu. Daha sonraki yıllarda ve günümüze değin müzik eğitimcisi ve sanatçı yetiştiren yüksek öğretim kurumları artırılmıştır.

Atatürk'ün sanata ve sanatkâra karşı büyük sevgisini gösteren sözlerinden bir kaçını şöyle sıralayabiliriz.

"Efendiler! Hepiniz mebus olabilirsiniz, vekil olabilirsiniz, hatta reisicumhur olabilirsiniz, fakat sanatkâr olamazsınız hayatlarını büyük bir sanata vakfeden bu çocukları sevelim..."

"Sanatkâr toplum içinde, uzun çaba ve çalışmalar vermekte, alınanda ışıklı sevinci ilk hissedeni insandır."

"Bir millet sanattan ve sanatkârdan yoksunsa, tam bir hayata mâlik olamaz." v.b.

Atatürk bu konudaki çeşitli konuşmalarında, hep Türk milletinin ve velayetisiyle Türk sanatının, milletin hayatındaki önemine işaret etmiş, Türk sanatının ileri hamlelerle, çağdaş uygarlık seviyesine ulaşması gerektiğini vurgulamıştır.

Atatürk'ün musikiye bu kadar vâkif olup, şarkılarımızı da kendi pek güzel okurdu.

Örneğin;

- Rast Makamından:

- (Hâbgâh-ı yâre girdim arz için ahvâlimi)
- Uşşak Makamından:
- (Câna râkibi handân edersin)
- Nihavent Makamından:
- (Dil seni sevmeyeni sevmeye lezzet mi olur)
- Şederaban Makamından:
- (Bâde-i vuslat içilsin kâse-i fağfürdan)
- Hicaz Makamında:

(Pencere açıldı bilal oğlan) ve diğer sevdiği şarkı ve türküleri kimsenin yardımına ihtiyaç duymadan pek güzel okurdu ve bu makamlardan sesiyle taksimler yapardı.⁴

Dinlemekten hoşlandığı şarkı, gazel ve türküleri merhum Nezyen Burhanettin Ökte şöyle sıralamıştır:

- Rast Makamından (Şarkılardan);
- 1- Nihansın dideden ey meşt-i nâzum
Bana sensiz cihanda can ne lâzım
Muhabbet edelim uyku ne lâzım
Bana sensiz cihanda can ne lâzım
- 2- Cânâ rakibi handân edersin
Ben bi vefâi giryân edersin
Bigânelerle ünsiyet etme
Bana cihânı zindân edersin
- Eviç Makamında (Türkü);
- 3- Şâhâne gözler Şâhâne
Hüsnüne yoktur bahâne
Süleyman olsam cihâne
Gönül eylemez asla

⁴ Şadi Yaver Ataman, "Atatürk ve Türk Musikisi", Atatürk'ün Musikiciliği, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991, s.63.

Nihavent Makamında;

4- Dil seni sevmeyeni sevmede lezzet mi olur

Olsa da böyle muhabbetde hakikat mi olur

Aldatup sevmeyini can vererek sevmemeli

Aklını başına al herkes için olma beli

Yek cihet olmaz ise dil'de hakikat mi olur v.b. *

Atatürk devrimlerinin amacı Türk toplumunu her konuda çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmaktır.

Uygarlık ise; insan zekâsı ve kabiliyetinin ortaya koyduğu eserlerin toplamından ibarettir. Dünya uygarlık düzeyine ulaşmak aynı düzeyde eserler yaratmak, ortaya koymak ve tüm dünyaya kabul ettirmekte mümkündür.

Büyük Atatürk "En zor devrim. Müzik devrimidir. Bir milletin yeni değişikliğinde ölçü, musiki de değişikliği alabilmesi, kavrayabilmesidir." derken bu güçlüğe ve bu konunun önemine işaret etmiştir. Bütün ulusun ruhen yetiştirilmesi ve yükseltilmesi demek olan bu konunun güçlüğü bugün bir kere daha anlaşılmiş bulunmaktadır.⁵

Başöğretmen Atatürk, müzik kültürü devrimi kısa süreye sığmayan, ulusun bireylerinin duyuş ve deyişlerinin kulak yoluyla, kuşaktan kuşağa aktarılması gerektiğinin bilinci içindeydi.

Yarım asır sonra varılmasını istediğı yeri bugünkü görünümünden daha ileri bir seviyeye getirmek için çalışmalarımızı hızlandırmak ve engelleri aşarak O'nun huzuruna gönül rahatlığıyla çıkabilmenin tek yolu budur.

KAYNAKCA

1- ÖNÖZ, A. Naci (Cumhuriyet Döneminde Müzik Yönüyle Atatürk)

2- Müzik Ansiklopedisi (I. Cilt)

⁵ Filiz Kamacıoğlu, "Atatürk Devrimleri ve Müzik Eğitimi" 1. Ulusal Müzik Bil. Senpozyumu Bildirileri, 7-9 Mayıs 1984, İzmir, s.185-186.

* Ataman Sadi Yaver; "Atatürk ve Türk Musikisi", Atatürk'ün Dinlemekten Hoşlandığı şarkılar, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 1991, s.66-70.

- 3- PAK Ali Seçim (Atatürk'çü Çağdaşlaşma Acısından TRT'nin Televizyon Müzik Yayın Politikasının İncelenmesi)
- 4- ATAMAN Sadi Yaver (Atatürk ve Türk Musikisi) “Atatürk'ün Musikiciliği)
- 5- ATAMAN Sadi Yaver (Atatürk ve Türk Musikisi) “Atatürk'ün Dinlemekten Hoşlandığı Şarkılar”
- 6- KAMACIOĞLU Filiz (Atatürk Devrimleri ve Müzik Eğitimi)